

Isyys eron jälkeen: puhetta hoivasta, kasvatuksesta ja huolesta

Johanna Terävä

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstrakti

Eron jälkeistä isyyttä on tutkittu Suomessa niukasti, vaikka vanhempien erot ovat vuosien saatossa arkipäiväistyneet. Tämä artikkeli tarkastelee sitä, miten eronneet isät merkityksellistävät isyyttään haastattelupuheessa. Tarkemmin tutkimuksessa pyritään vastaamaan siihen, millaisia puhetapoja eronneet miehet isyydestään tuottavat ja millaisia positioita heidän puheessaan rakentuu. Aineisto koostuu 21:n lapsensa äidistä eronneen isän haastattelusta, joita analysoitiin diskurssianalyysiä ja positiointiteoriaa soveltaen. Aineisto kerättiin yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liiton kanssa. Isien kerronta jakautui kolmeen puhetapaan suhteessa isyyteensä ja jokainen puhetapa piti sisällään kolme positiota: hoivapuhe (hellä huolehtija, turvan tuoja, kanssalleikkijä), kasvatuspuhe (sääntöjen asettaja ja roolimalli, keskustelija ja kannustaja, opettaja) sekä huolipuhe (murehtija, surija, väärinymmärretty). Eronneet isät rakensivat puheessaan kuvaa pala palalta täydentyvästä hyveellisestä ja moraalisesti vastuullisesta isyydestä, joka perustuu hoivaan sekä lämpimään ja vastavuoroiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Samalla kun isät kertoivat itsensä sisään tällaiseen kulttuuriseen ja sitoutuneeseen isyysihanteeseen, paljastuu tämän ihanteen haavoittuvuus ja kompleksisuus, jota on harvemmin tutkimuksissa nostettu esiin: eronneiden isien puhe sisältää monenlaista huolta, surua ja pelkoa. Tutkimuksen isät vahvistivat puheellaan käsitystä isän tärkeydestä eron jälkeen.

ASIASANAT: isyys, ero, diskurssianalyysi, positiointiteoria

Johdanto

Viimeisten vuosikymmenten aikana isän osallistuminen lapsen elämään niin emotionaalisesti kuin ajankäytöllisesti on kasvanut (Kaplan & Knoll 2019; Ranson 2015; SVT 2021). Myös vanhempien erot sekä perhemuotojen moninaistuminen ovat arkipäiväistyneet niin Euroopassa kuin länsimaissa laajemminkin (Eurostat 2020; Grunow ym. 2018). Näiden lisäksi on tultu entistä

tietoisemmiksi siitä, että lapselle on tärkeää – ja hänellä on oikeus – säilyttää eron jälkeen suhde kumpaankin vanhempaansa (Steinbach 2018; YK:n yleissopimus §7).

Joitakin vuosikymmeniä takaperin oli vielä varsin tavallista, että eron jälkeen isän rooli lapsen elämässä vähentyi ja toisinaan katkesi kokonaan (Johansson 2003). Nykypäivänä isien ja lasten

suhteen jatkuvuutta eron jälkeen pyritään turvaamaan erilaisin perhepoliittisin sopimuksin, jotka liittyvät esimerkiksi lapsen huoltajuuteen, asumiseen ja tapaamisoikeuteen. Myös monet kunnalliset auttamistahot sekä valtakunnalliset järjestöt tukevat vanhemmuutta eron jälkeen, joskin kriiseissä olevien isien tuki ei miesten mukaan aina kohtaa tukea tarvitsevia tai ole saavutettavissa (Eerola ym. 2021).

Suomalainen isyytutkimus on monelta osin jo varsin vahvaa (esim. Eerola 2015, Lähteenmäki 2021; Mykkänen 2014; Pelkonen 2023). Tutkimusten mukaan isyyteen sitoutumisesta on rakentunut kulttuurinen ideaali ja monessa kodissa käytäntö, jossa elatusvastuun lisäksi monet isät ottavat osaa lapsen hoitoon ja hoivaan sekä rakentavat vuorovaikutteisen ja lämpimän tunneyhteyden lapseen (Lamb 2000; Marsiglio & Roy 2012; Mykkänen & Eerola 2013). Huolimatta isyytutkimusten määrän kasvusta, on eron jälkeinen isyys kuitenkin jäänyt tutkimukselliseen pimentoon (Forsberg & Autonen-Vaaranieniemi 2019). Ero muokkaa ja haastaa väistämättä niin käytäntöjä kuin puhetta vanhemmuudesta, ja eron seurauksena isyys voi merkityksellistyä uudella tavalla (Zartler 2021).

Suomen avioerotilastojen mukaan lasten huoltajuus on 77 prosentilla vanhemmista yhteinen, lasten osoitteen jäädessä pääsääntöisesti äidin luo (82 %). Isäänsä lapsi näkee eron jälkeen tyypillisesti yhtenä päivänä viikossa ja joka toinen viikonloppu. (SVT 2020–2021.) Varsinkin länsimaissa vanhemmuuden tasaveroisuutta eron jälkeen on pikkuhiljaa alkanut edistää yhteisvanhemmuuden käytännöt sekä vuoroviikkoasumisen yleistymisen (SVT 2021), joiden on havaittu tukevan myös lapsen ja vanhemman välistä suhdetta (Steinbach 2018). Tilastot eivät kuitenkaan kerro sitä, paljonko eronneet suomalaisvanhemmat viettävät tosiasiallisesti aikaa lastensa kanssa tai mitä isät ja äidit vanhemmuudestaan

ajattelevat. Vaikka eri maiden järjestelmiä ja esimerkiksi asumisen muotoja ei voikaan suoraan verrata keskenään, on australialaisen pitkittäistutkimuksen tulos kiinnostava: Sen mukaan äidin ja lapsen yhteinen aika lisääntyy eron jälkeen, kun taas isä-lapsiaika vähentyy tai pysyy samana kuin ennen eroa (Cano & Gracia 2022). Myös eron jälkeiset perhepoliittiset käytännöt ja perhe-etuudet kohdistuvat pääasiassa äideille (Hakovirta & Eydal 2020). Tämänkaltaiset institutionaaliset ja sosiaaliset käytännöt sekä niitä tukevat puhettavat uusintavat entisestään mielikuvaa äidin ensisijaisuudesta (Andreasson & Johansson 2019).

Tämän tutkimuksen tehtävänä on analysoida sitä, millaista isyyspuhetta eronneet isät tuottavat ja millaisia positioita heidän kerronnassaan rakentuu. Seuraavaksi tarkastelen aiemman tutkimuksen valossa kulttuurisia isyysihanteita ja eron jälkeisen isyyden merkitystä sekä sitä puitteistavia tekijöitä. Näiden jälkeen tuon esille tutkimuksen toteutukseen liittyvät menetelmälliset valinnat ja aineiston, joka koostuu 21 isän haastattelusta, joiden isyyspuhetta analysoidaan diskurssianalyysin ja positiointiteorian avulla. Lopuksi esitän analyysini tulokset ja niistä seuraavia johtopäätöksiä ja pohdintoja.

Sitoutunut ja hoivaava isyys

Vanhemmuusihanteet ovat aikansa kulttuurituotteita, jotka rakentuvat kulloinkin vallalla olevien arvojen ja moraalikäsitteiden varaan. Tarkasteltaessa viime vuosikymmenten tutkimuksia hyvästä ja tavoiteltavasta isyydestä, törmää nopeasti niin intensiivisen vanhemmuuden kuin sitoutuneen isyyden käsitteisiin. Intensiivisen vanhemmuuden (useimmiten äitiyden) ytimessä katsotaan olevan lapsen paras, johon vanhemmat pyrkivät "antamalla kaikkensa" ja investoimalla lapsiin rahallisesti, ajallisesti ja emotionaalisesti. (Faircloth 2014). Isyyteen sitoutumisen käsite ulottuu puolestaan lähes neljän vuosikymmenen päähän,

jolloin brittiläinen perhetutkija Michael Lamb kumppaneineen (1987) määritteli sen vuorovaikutuksen, saatavilla olon ja vastuullisuuden kautta. Sittemmin käsitelmäärittelyä on viety eteenpäin korostaen sitoutumisen lisäksi isä-lapsisuhteen tunneperäistä, myönteistä ja vastavuoroista luonnetta (Palkovitz 2019; Pleck 2010).

Olen tutkinut aikaisemmin perhetutkijakollegani kanssa (Eerola & Mykkänen 2015) isyyden alkutaipaleella olevien isien narratiiveja ja havainnut, että valtaosa isistä kertoi itsensä sisään "kunnollisen isyyteen". Tätä luonnehti vahva perhelähtöisyys ja traditionaaliset sukupuoliroolit. "Kunnollisen" isyystarinan rinnalla kulki "perinteisen" ja "tasaveroinen" isyyden mallit. "Perinteiselle" isyydelle oli tunnusomaista elatusvelvollisuus ja miehen mallina toimiminen, lapsen hoivan päävastuun jäädessä äidille. "Tasaveroinen" isyys koostui puolestaan isyyteen kaikinpuolisesta sitoutumisesta: lapsen yhtäläisestä huolenpidosta, hoivasta ja perheeseen liittyvistä vastuista äidin kanssa.

Tunteita tai hoivaa ei ole tyypillisesti kytketty perinteiseen ja normatiiviseen maskuliinisuuteen, jonka on katsottu edustavan perheessä miehen henkistä ja taloudellista ylivaltaa. Tällainen traditionaalinen mieheys on edelleen monin paikoin arkea, mutta sen rinnalla on entistä tunnustettumpi kirjo maskuliinisuuksia. (Connell 2005; Elliott 2016.) Yksi tällainen on sukupuolentutkija Karla Elliottin (2016) esille nostama "hoivaava maskuliinisuus" (*caring masculinity*), joka perustuu miehiseen hoivaan sekä jälkikasvusta ja vastuista huolehtimiseen. Tutkimuksissa on myös havaittu, että erityisesti isän ja pojan välinen lämmin suhde ja tunteiden näyttämisen hyväksyvä kulttuuri siirtyy usein sukupolvelta toiselle (Cleary 2022).

Hoivalla tarkoitetaan tässä Joan Tronton (1993, 103–108) tavoin sekä ajattelun tapaa että käytäntöä. Tämä tarkoittaa kykyä tunnistaa ja huomioida

muiden tarpeet sekä antaa ja vastaanottaa hoivaa. Perinteisiä isyysihanteita pitäisikin pyrkiä "uudelleenkirjoittamaan" tunnustamalla isät äitien tavoin hoivaamiseen kykeneviksi, mutta samalla varoen isien nostamista poikkeusyksilöiksi (Scheibling 2020b).

Isyys eron jälkeen

Eronneen miehen isyyttä on tutkittu Suomessa varsin vähän ja kansainväliset tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä isän ja lapsen suhteeseen vaikuttaviin tekijöihin. Tällaisia ovat muun muassa isän taloudellinen tilanne, vanhempien suhteen laatu, asumiseen ja ajankäyttöön liittyvät käytännöt, isän parisuhdestatus sekä vanhemmuutta tukevat lait, asetukset sekä sosiokulttuuriset normit. (Cano & Gracia 2022; Elke Graf & Wojnicka 2021; Grätz 2017; Zartler 2021, 306.) On havaittu, että etävanhempi – useimmiten isä – voi tyypillisesti huonommin kuin lähivanhempi (Bauserman 2012). Varsinkin heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat etäisät voivat jäädä eron jälkeen eriarvoiseen asemaan verrattuna äiteihin (Grätz 2017).

Liettualaisessa tutkimuksessa on havaittu, että miehen elämänhallinnan ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunne vahvistaa miehen käsitystä onnistua eron jälkeisessä isyydessä (Maslauskaitė & Tereškinas 2020). Lisäksi hyvin koulutetut miehet toteuttavat sitoutunutta ja jaettua jaettua vanhemmuutta enemmän kuin vähän koulutetut isät – myös eron jälkeen (Kalmijn 2015). Brittitutkimuksen (Haux & Platt 2021) mukaan näyttää siltä, että isän ja lapsen toimiva ja läheinen suhde ennen eroa jatkuu sellaisena myös eron jälkeen. Lastensa kanssa asuvilla isillä on myös enemmän mahdollisuuksia ylläpitää läheistä suhdetta lapseen, hoivata ja ottaa vastuuta lapsen asioista (Koster ym. 2021). Ajankäyttö ei kuitenkaan eron jälkeen aina jakaudu tasan vanhempien kesken ja eron jälkeen monet miehet kokevat hämmen-

nystä, yksinäisyyttä ja syyllisyyttä. Eronneita isiä yhdistää myös epäreiluuden tunne lasten asumisjärjestelyiden ja tapaamisten suhteen sekä pelko lasten menettämisestä. (Kalmijn 2020; Zartler 2021, 306.)

Isän uudelleenavioituminen voi sysätä isän ja lapsen yhteisen ajan minimiin, mikä vähentää myös isän sitoutumista lapsen hoitoon ja huolenpitoon (Kalmijn 2015). Toisaalta eräässä alankomaalaisessa tutkimuksessa on osoitettu, että lastensa kanssa erillään asuvat isät voivat olla sitoutuneempia isyyteensä kuin lapsen äidin kanssa elävät isät. Tämä voi johtua siitä, että tällöin isillä on yksin lastenhoitovastuu. (Koster & Castro-Martín 2021.) Tutkimusten mukaan isät itse ovat raportoineet isyyden merkityksen kasvaneen eron jälkeen (esim. Forsberg & Autonen-Vaaraniemi 2019).

Iso-Britanniassa eroisyyttä tutkineen Georgia Philipin (2013; 2014) mukaan monet isät haluavat eron jälkeen osoittaa olevansa hyviä ja "normaaleja" isiä, jotka kykenevät tarjoamaan lapselleen niin kodin kuin arjen läsnäoloa ja pysyvyyttä. Jotta tämä toteutuisi, isällä on oltava myös mahdollisuus arkiseen hoivaan ja vastuunottoon. Arjen käytännönmahdollisuuksien lisäksi isyyttä ovat tuottamassa erilaiset perheen sisäiset ja ulkopuoliset diskurssit, joihin myös tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastellen sitä, millaista todellisuutta isät rakentavat kielen avulla eron jälkeisestä isyydestä.

Tutkimuksen toteutus

Aineiston kuvaus

Tämän tutkimuksen haastatteluaineistot on poimittu kahdesta erillisestä hankkeesta, joita ovat *Kriisit isän elämänculussa* ja *Vanhemmuus eron jälkeen*. Näistä aineistoista (n = 73) päätyivät mukaan ne isät (n = 21), jotka olivat eronneet lastensa äidistä. Kummassakin hankkeessa aineistonkeruun menetelmänä oli teemahaastattelu, jossa

isät saivat puhua vapaasti kokemuksistaan tiettyjen aihealueiden kautta (eron jälkeinen arki, oma ja toisen vanhemman vanhemmuus ja yhteistyö sekä ero lapsen näkökulmasta). Jokaiselta mieheltä kysyttiin seuraavansisältöiset kysymykset: Millainen isä sinä koet olevasi? Kerro millaisia iloja ja huolia koet isyydessäsi. Entä mitkä ovat vahvuutesi ja heikkoutesi isänä?

Molemmat aineistot on kerätty yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liiton työntekijöiden kanssa vuosina 2015–2019. *Kriisit isän elämänculussa* -hanketta luonnehtii miesten avun hakeminen erilaisiin elämän kriiseihin, kuten pähteisiin, mielenterveysongelmiin tai eroon. *Vanhemmuus eron jälkeen* -hankkeessa haastateltiin puolestaan eron aikana ja sen jälkeen vanhemmuuteensa tukea saaneita isiä ja äitejä. Kummassakin hankkeessa haastattelijoina toimivat Ensi- ja turvakotien liiton työntekijät, jotka oli perehdytetty tutkijoiden laatimaan teemahaastatteluun. Järjestön työntekijöiden toimimiseen haastattelijoina päädyttiin siksi, että heillä oli olemassa oleva luottamuksellinen vuorovaikutussuhde vanhempiin. Kaikki haastateltavat olivat siis olleet tai olivat haastatteluhetkellä järjestöavun piirissä.

Haastateltavien ikä oli 29–57 ja haastatteluiden kesto vaihteli 28–130 minuutin välillä. Kaikki isät olivat olleet heteroseksuaalisessa parisuhteessa lapsen äidin kanssa. Haastateltavien erosta oli kulunut aikaa kuudesta kuukaudesta kahdeksaan vuoteen, yleisin aikajänne erosta oli 2–4 vuotta. Luonnollisesti erosta kulunut aika ja eroprosessin vaihe vaikuttavat siihen, millaiseksi eron jälkeinen vanhemmuus koettiin (esim. Bokker ym. 2006). Valtaosalla isistä (n = 14) oli yhteisvanhemmuus lapsensa tai lastensa äidin kanssa. Neljällä isällä ja kolmella äidillä oli puolestaan lapsensa tai lastensa yksinhuoltajuus. Kaksi isää ei ollut toiveistaan huolimatta nähnyt lapsiaan pitkään aikaan. Neljässä perheessä lapset asuivat vuoroviikoin vanhemmillaan.

Haastateltavat asuivat eri puolella Suomea ja heidän koulutuksensa vaihteli peruskoulusta ylempään korkeakoulututkintoon. Haastatteluhetkellä työssäkäyviä miehiä oli 15. Työttömiä tai lastensa kanssa kotona olevia isiä oli neljä ja kaksi miestä oli opiskelijoita. Miehillä oli lapsia yhdestä viiteen ja lasten iät vaihtelivat viidestä kuukaudesta täysi-ikäisiin.

Haastateltaville korostettiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta, haastateltavien henkilöllisyyden suojaamista sekä sitä, että haastateltavan oli mahdollista keskeyttää haastattelu milloin tahansa. Tutkimuseettisistä syistä oli hyvä, että haastateltavilla säilyi yhteys järjestön työntekijään, varsinkin jos haastattelussa nousi esille vaikeita tunteita.

Vanhemmuus eron jälkeen -hanke noudatti eurooppalaisen tietosuojalainsäädännön (GDPR) mukaista lupamenettelyä, jossa jokaiselta haastateltavalta pyydettiin kirjallinen suostumus, heille jaettiin tietosuojalomake sekä heitä pyydettiin täyttämään taustatietolomake. *Kriisit isän elämäntilanteissa* -hanke toteutettiin ennen kyseistä uudistusta tai sen taitekohdassa ja siinä noudatettiin senhetkisiä Jyväskylän yliopiston tietosuojakäytäntöjä. Niin järjestön työntekijät kuin haastateltavat saivat infokirjeen, joka sisälsi niin tiedot tutkimuksesta kuin tutkijoiden yhteystiedot.

Aineiston analyysi

Tutkimus kiinnittyy sosiaaliseen konstruktionismiin, jossa tarkastellaan todellisuuden rakentumista kielen avulla kussakin kulttuurissa ja ajassa (Burr 2015, 4–5). Aineiston analyysi pohjautuu diskurssianalyysiin ja puheessa esiintyvien positioiden tarkasteluun. Käytän tässä käsitteitä diskurssi, puhetapa ja puhe synonyyminaisesti. Pyrin näillä käsitteillä kuvaamaan isien jäsenyyksiä omasta isyydestään. Katson isyysdiskurssien rakentuvan suhteessa vallitsevaan kulttuuriseen hyvän isyyden ihanteeseen, jota vasten isät pei-

laavat vanhemmuuteensa liittyviä velvollisuuksia, mahdollisuuksia ja rajoituksia. Näin ollen sekä kielenkäyttö että diskurssit ovat aina konstruktioita, yhdessä sovittuja merkityssysteemeitä (Potter & Wetherell 1987).

Analyysi alkoi jokaisen haastattelutallenteen läpikuuntelulla ja litterointien lähiluennalla. Tämän jälkeen poimin omaan tiedostoonsa kaikki tekstikonaisuudet, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin. Tämä karsimisprosessi tiivisti 348-sivuisen aineiston 81:een sivuun haastattelupuhetta. Aluksi jäsenin puheen sisällön kategorioihin yhdistelemällä aineiston samankaltaisuuksia ja eroavuuksia. Kategorisointi auttoi hahmottamaan puheen sisältöjä ja kerronnan tapoja. Näistä sisällöistä tarkastelin tarkemmin sanavalintoja, tiheitä kuvauksia (Geertz 1973), toistoja ja puheen funktioita. Diskurssianalyysissä funktiolla tarkoitetaan niitä puheen seurauksia, joihin puhuja tietoisesti tai tahtomattaan pyrkii (Potter & Wetherell 1987, 32–34).

Isien puheesta löytyi laaja kirjo isänä olemisen kuvauksia. Monet sisällöt menivät päällekkäin, eikä jäsenyys puhetapojen sisällöistä ollut ongelmattonta. Rajapinnoilla tarkensin katseeni siihen, mistä ja miten isät puhuivat suhteestaan lapseen ja mitä he tällä isyyspuheellaan tavoittelivat ja miksi. Usean analyysikerroksen jälkeen nimesin puhettavat seuraavasti: hoiva-, kasvatus- ja huolipuhe. Nämä jäsenyykset eivät ole poissulkevia ja samat isät saattoivatkin puhua itsestään näillä kaikilla tavoilla.

Seuraavaksi tarkastelin isien tuottamia positioita eli asemia tai itsemäärittelyitä. Nämä tarkoittavat käytännössä sitä, mitä haastateltavat isyydestä puhuessaan korostavat, toivovat, puolustavat, vastustavat, kyseenalaistavat tai mihin he suostuvat. Positiointiteoria kuvaa erityisesti tuotettujen asemien tilannekohtaisuutta ja vaihtuvuutta. Positiot syntyvät sosiokulttuurisissa käytänteissä,

olemassa olevien diskurssien, resurssien ja moraaliteettien varassa. (Harré & van Langenhove 1999; Törrönen 2000.) Näin ollen sama puhuja voi vuorovaikutuksen aikana ottaa monia, jopa vastakkaisia positiota (Harré & van Langenhove 1999). Puheessa esiintyvät retoriset painotukset ja merkityskamppailut kertovatkin kussakin ajassa normaaleiksi ja sallituiksi koetuista pyrkimyksistä. Juuri tällaisiin yhteisön arvoihin asettuminen tuottaa useimmiten puheen mielen ja merkityksen. (emt.; Törrönen 2000.) Oleellista asemoinnissa ei ole niinkään sisältö, vaan puhumisen ja toiminnan moraalisten oikeuksien ja velvollisuuksien jako (Hyvärinen ym. 2019).

Tuon tuloksissa esille isien suoria lainauksia lisäämään tulkintojeni luotettavuutta. Olen poistanut aineistokatkelmista tunnistettavuuden välttämiksi

seksi paikannimet, murre sanat, toistoa sekä korvannut termillä 'lapsi' kaikki tyttöihin ja poikiin viittaavat esimerkit. Merkillä [...] tarkoitan osuutta, josta olen ottanut sanoja pois. Olen myös antanut miehille peitenimet, muuttanut puhetta yleiskielelle, enkä sitaattien kohdalla kerro isien ikää enkä kummasta aineistokokonaisuudesta on kyse.

Tulokset

Tulokset jakautuvat kolmeen alalukuun, jotka ilmentävät isien puhetapoja ja niiden funktioita omasta isyydestään. Puhetapoja ovat hoivapuhe, kasvatuspuhe ja huolipuhe. Jokaisen puhettavan alla esittelen myös niissä esiintyvät positiot (ks. Taulukko 1). Positioiden määrät antavat suuntaa sille, missä laajuudessa isät asioista puhuivat (ks. Stenfors ym. 2020).

TAULUKKO 1. Funktiot, puhettavat ja positiot

Puhetapa	Hoivapuhe		Kasvatuspuhe		Huolipuhe	
Funktiot	Isän ja lapsen emotionaalisen vuorovaikutussuhteen ylläpitämisen osoittaminen Lapsen fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden ja perustarpeiden täyttämisen osoittaminen		Vastuullisen, moraalisen, omatoimisen, itsenäisesti ajattelevan ja toisia kunnioittavan ihmisen kasvattaminen		Isän kuulluksi tuleminen ja isän aseman näkyväksi tekeminen	
Positiot ja niiden lukumäärät (N)	Hoivapuheen positiot	N	Kasvatuspuheen positiot	N	Huolipuheen positiot	N
	1. Hellä huolehtija 2. Turvan tuoja 3. Kanssaleikkijä	17 8 4	1. Sääntöjen asettaja ja roolimalli 2. Keskustelija ja kannustaja 3. Opettaja	15 10 8	1. Murehtija 2. Surija 3. Väärinkohdeltu	21 7 6

Hoivapuhe

Hoivapuheen pääfunktiona oli puheen keinoin korostaa sitä, miten isä huolehtii lapsen hyvinvoinnista ja perustarpeista sekä emotionaalisesti lämpimän vuorovaikutussuhteen ja turvallisen kasvuympäristön luomisesta. Hoivapuhetta luonnehti minämuotoisuus sekä isän osaamisen, varmuuden sekä lapsen parhaaksi toimimisen korostaminen. Tämän puhettavan isät rakensivatkin kuvaa hyveellisestä ja normatiivisesta isyydestä esimerkiksi vetoamalla muiden ihmisten kehuihin ja huomioihin itsestään, kuten Aatos: "Ihmiset on kuvanneet mua erinomaiseksi isäksi ja superisäksi". Näin isä todistaa kuulijalle erinomaisuuttaan välttämättä kuitenkin suoran itsekehun.

Hoivapuheelle oli tyypillistä myös kerronta, jossa isät kuvasivat olevansa lastensa kanssa läheisiä ylläpitäen tiivistä, lämmintä ja "syvää" tunne- ja vuorovaikutussuhdetta lapsiinsa. Puhetavassa viitattiin hoivaan esimerkiksi sanoilla "pidän lähellä", "rakastan", "annan huomioita", "olen läsnä" ja "pidän huolta". Isät kertoivat myös hellivänsä sekä sanoin että kosketuksin. Isät käyttivät retorisenä tehokeinona ylisanoja. Esimerkiksi Markus kertoo lapsen olevan hänelle "äärettömän läheinen" ja jatkaa oman tunteen kuvaamista: "kun lapsista puhutaan, niin tuntuu [että] kyyneleet ei oo kaukana silmistä, että se tulee niin kun vahvalla tunteella."

Hoivapuhe näyttäytyi monelle isälle itsestäänselvyytenä, jota ei tarvinnut juurikaan perustella. Hoivapuheelle ominaiset positiot olivat hellä huolehtija, turvan tuoja ja kanssalleikkijä.

Hellä huolehtija oli hoivapuheen tyypillisin positio (n = 17), jossa isät kertoivat tunteiden osoittamisesta, läsnä- ja saatavillaolon tärkeydestä, läheisyydestä ja sylyn tarjoamisesta myönteisin tunnesanoin. Nämä isät rakensivat puheessaan mielikuvaa myös lapsen näkökulman huomiomisesta. Esimerkiksi Pekka kuvaa tarkasti kosketuksen merkitystä itselle ja lapselle:

Itse pidän niin kun suhdetta [lapsiin] tosi, tosi hyvänä, että mä yritän tarjota lapsille sitä läheisyyttä ja kosketusta, että he voi tulla siihen, tai vaikka toinen lapsista nyt ei tule, niin hän sitten kuitenkin istuu vierellä sohvalla [...] niin laitan käden hänen niskaan tai olkapäälle tai muuta, että huomioin sen, että hän tykkää siitä, se on niinku hänelle tärkeää. (Pekka)

Yllä Pekka esittää läheisyyden ja kosketuksen itselleen tärkeinä tavoitteina ("mä yritän"). Isä kertoo varsin yksityiskohtaisesti läheisyyden osoittamisesta sekä tulkintansa siitä, mistä lapsi pitää ("hän tykkää", "hänelle tärkeätä"). Ero lapsen äidistä tuotti kuitenkin monen isän mukaan etäisyyttä isän ja lapsen suhteeseen, joskin tästä oltiin päinvastaistakin mieltä, esimerkiksi Aaron kertoo:

Suhde lapsiin on tavallaan lähentynyt, oikeastaan voisi sanoa, että vaikka ollaan ajallisesti vähemmän yhdessä, niin ollaan kuitenkin läheisemmin yhdessä. Että siinä on koetettu ottaa sitten enemmän siitä vähästä ajasta irti. [...] Vaikka lapset ovat jo isoja [...] kaipaavat he läheisyyttä ja rutistuksia enemmän kun aiemmin. (Aaron)

Aaron tulee puhekatkelmassa paljastaneeksi, että isällä ja lapsella oli ennen eroa enemmän aikaa, mutta suhteen laatu oli etäisempi. Näin tehdessään isä tuottaa eron jälkeen moraalisesti paremman version itsestään. Tästä voi myös tulkita, että isä on ymmärtänyt eron jälkeen suhteen ainutlaatuisuuden, pyrkien nyt aiempaa sitoutuneempaan isyyteen. Kaivata-sanalla isä osoittaa tunnistavansa lasten tarpeet. Aaron tulee kaikkiaan kertoneeksi itsensä sisään moraaliin hyvän isän kriteereihin: isä huolehtii, antaa hellyyttä ja yksilöi lasten tarpeet.

Turvan tuojan positiossa (n = 8) rakennettiin kuvaa lapsen suojelusta ja turvallisen ympäristön tärkeydestä. Esimerkiksi Jerry asettuu omassa

isydessään turvan tuojaksi, mutta samalla lapsuudenkokemuksensa korjaajaksi: "Mulla ei oo ikinä itelläni ollut lapsuudessa turvallisuuden tunnetta, niin sen haluaa luoda omille lapsilleen. Se on se tärkeä". Ikinä-sanalla Jerry'n turvattomuus kantautuu nykyhetkeen ja edelleen lastensa tulevaisuuteen. Paheksuessaan aikaisempien sukupolvien lapsiin kohdistuvaa käytöstä, isä tulee asettuneeksi myös niiden yläpuolelle.

Muutama isä käytti dramaattisuutta lähentelevää retoriikkaa, jossa vakuutetaan lapsen elämässä pysyminen ja hänen etujensa valvominen eron jälkeen. Esimerkiksi Janne asettuu kamppailemaan lapsen (ja samalla isyytensä) puolesta sekä menemään siinä ääri rajoille: "[Olen] viimeiseen asti lapsensa edestä taisteleva". Taistella-verbi voi kertoa myös perinteiseen mieskuvaan liitetystä kilvoittelusta ja heikomman puolustamisesta.

Vaikka yhtä lukuun ottamatta jokainen isä kertoi vevänsä lapsia leikkipuistoon, harrastuksiin, pelaavansa ja/tai liikkuvansa lasten kanssa, niin tarkastelin tässä kuitenkin vain tällaisia mainintoja yksityiskohtaisempaa kerrontaa. *Kanssalleikkijän* positio ($n = 4$) ilmentää tässä lapsen luonteen ja ikätason huomiointia sekä isän itsensä arvioimista leikkijänä. Esimerkiksi Jaakko asemoituu innokkaaksi leikkijäksi toteamalla, miten "mahtavaa on leikkiä sillä lailla oikeasti kotia". Jaakko paljastaa leikkihalunsa ja -kykynsä sanomalla myös "mä osaan ite vaipua lapsen tasolle leikeissä, että mä en oo ujo siinä". Leikkitaitojensa kehumisella isä vakuuttaa kuulijan samalla hyvistä isyystaidoistaan. Lausuman todenperäisyyden isä vahvistaa vielä leikkiä sivusta seuranneiden aikuisten kommentilla: "Siellä ne on naureskelleet kippurassa, että siis että "kumpi teistä on [...] -vuotias"?

Kasvatuspuhe

Kasvatuspuheen funktiona on kasvattaa lapsista vastuullisia, moraalisia, omatoimisia, itsenäisesti ajattelevia sekä toisia kunnioittavia ihmisiä. Isät

positioivat itsensä sääntöjen asettajiksi ja roolimalleiksi, keskustelijoiksi ja kannustajiksi sekä opettajiksi. Positiot ilmentävät tyypillisimmin kykyä kasvatustuon kantamiseen ja itsensä esittämiseen vastavuoroisena keskustelukumppanina. Joukossa oli myös isiä, joiden kasvatuksellinen päämäärä oli selkeä, mutta jotka kertoivat kipuilleensa kasvatustyössä.

Sääntöjen asettajan ja roolimallin positiossa ($n = 15$) korostettiin rajojen ja arjen rutiinien sekä miehen roolimallin tärkeyttä. Esimerkiksi Viljo perustelee sääntöjen ja "isännän" roolia seuraavasti:

Turvallisuuden luominen ja sen miesroolihahmon antaminen, että ne on vähän semmosia suuressa roolissa olevia juttuja. Talossa on niin kun isäntä, jonka säännöt on säännöt ja pidetään niistä säännöistä kiinni. En anna tiukkoja sääntöjä, mutta tiettyjä sääntöjä kuitenkin, ettei ihan nyt joka paikka hajoa tai ei satu niitä suuria vahinkoja. (Viljo)

Viljo esittää itsensä yllä olevassa sitaatissa ensin passiivissa ("talossa on isäntä") ikään kuin testaten tai ohjeistaen kuulijaa. Seuraavassa virkkeessä hän kuitenkin tarkentaa sanomansa minämuodossa ("en anna"). Positoidessaan itsensä "talon isännäksi" isä tuottaa valta-asetelman, jossa miehen sana painaa muita enemmän. Moraalista hyvyttään isä perustelee puolestaan "ei-tiukoilla" säännöillä sekä lapsen turvallisuudella.

Kukaan miehistä ei kertonut käyttävänsä rankaista tai kuria kasvatuksen ohjenuoranaan, päinvastoin. Esimerkiksi Niklas toteaa: "ei oo niinku sellasta rangaistusjuttua ollenkaan". Kielto-lauseella mies tulee osoittaneeksi rangaistuksen mahdollisuuden, jota hyvä isä ei kuitenkaan käytä.

Mut se [on] vaan semmosta ohjailamista, että siinä joko onnistuu tai epäonnistuu. Ja sitten jos epäonnistuu, niin sitten saa kärsiä seuraukset. Kun

lapset kiljuu kun rantapirut, niin kyllä sen tietää, että tämä nyt ei mennyt ihan putkeen. Mutta kun ketään ei sattunut, niin (naurahtaa) ehkä tämä on pakko vaan elää läpi. (Niklas)

Yllä Niklas asettuu ensin epäonnistujan asemaan todetessaan, ettei tämä "mennyt ihan putkeen". Heti seuraavassa virkkeessä mies korjaa kertomaansa naurahtaan ja asettuu selviytyjäksi, sillä eihän "ketään sattunut". Lapsen fyysinen kurinpito näytetty isälle uhkakuvana. Sitaatin viimeisillä sanoilla "pakko vaan elää läpi" mies kuvaa niin tilanteen vaihtoehdottomuutta kuin omaa vastuullisuuttaan ja sisukkuuttaan "seurausten kärsimisestä".

Lähes kaikki alakouluikäisten tai sitä nuorempien lasten isät totesivat rutiinit olennaisiksi arjen sujuvuuden kulmakiviksi. Janne ja moni muu isä positiioi itsensä järkevän aikuisen asemaan kuvattaessaan itseään "jäməkäksi". Janne asettui myös varsin traditionaaliseen maskuliinisuuteen todeten haluavansa antaa lapsilleen "miehen mallin olemalla jämpä, suora, kieroilematon ja rehellinen". Roolimallin asemaan sijoituessaan miehet kertoivat itsensä samalla moraalisesti vastuullisiksi: "Mun kuuluu olla aikuinen, käyttää järkee" (Joonas). Retorisena tehokeinona käytettiin myös vastakkainasettelua, jossa verrattiin itseä lapsuudenaikaisen isään. Moni mies kyseenalaisti oman lapsuudenaikaisen isänsä mallin tuoden esille halunsa olla päinvastainen: "Mun oma isä oli aikoinaan hyvin etäinen ja [...] oli paljo pois [...] yritän välttää niinku sen sitte." (Pekka).

Monet haastateltavat vanhoivat tasapuolisuuden, oikeudenmukaisuuden ja luottamuksen ilmapiiriin pyrkimisen nimeen. Esimerkiksi Leo vakuutteli kuulijaa lukuisilla "mä"-sanoillaan ja asetti näin luottamuksen yhdeksi arvokseen:

Mä pyrin olemaan semmonen, että ne voi luottaa tilanteessa kuin tilanteessa. Jos mä sanon esimerkiksi, että [...] mä tuun yheksältä kotiin, niin kyl mä

oon yheksältä kotona. Mä en tuu kymmeneltä kotiin. (Leo)

Keskustelija ja kannustaja (n = 10) -positioiden isät kertoivat juttelewansa, kuuntelewansa ja tukewansa lapsiaan sanoin ja elein. Esimerkiksi Ari kertoo houkuttelewansa lastaan oppimaan hänen omiin kykyihinsä luottamalla:

Rohkaisen lasta menemään eteenpäin tai niinku annan tilaa. Jos on jotkut portaat vaikka, niin me kävellään. [...] No, jos hän todella halua syliin, niin sit mä otan syliin. Mut sit mä rohkasen, että mennäänkö käsi kädessä vaikka, ja haluutko kantaa ite repun ja silleen, etten pakota siihen, vaan annan tilaa siihen. Ja nyt hän onkin halunnutkin jo alkaa itse kantaan sitä reppua, ja se on siistiä. (Ari)

Yllä Ari asemoi itsensä lapsen omatoimisuuden tukijaksi käyttäen kaksi kertaa termiä "rohaista" ja sanaparia "annan tilaa". Isä kertoo ottavansa lapsen tarpeen vaatiessa syliin, mutta antaa ymmärtää, ettei tämä ole ensimmäinen vaihtoehto. Tärkeä huomio isän kerronnassa on myös se, että isä kuvaa itsensä mahdollisuuksien antajaksi ("mennäänkö vaikka käsi kädessä") mutta ei missään nimessä pakottajaksi. Lopuksi kerronta saa loppuhuipennuksen onnistumisesta: lapsi kantaa reppunsa itse.

Keskustelijaksi määrittymisen pitää sisällään myös toisen kuuntelun. Esimerkiksi Pentti tähdentää isän tehtävää "lämpösen vuorovaikutuksen" antajana, joka "kuuntelis, vaikka ne ois huonojakin juttuja". Näin Pentti tulee nostaneeksi itsensä taitajaksi, joka kykenee kuuntelemaan miehen omien sanojensa mukaan "huonojakin juttuja".

Monet isät käyttivät kasvatuksesta puhuessaan usein käsitettä "ohjaaminen", joka asettuu lempeämmäksi ja kasvatuksellisemmaksi vaihtoehdoksi kuin "käskeminen". Esimerkiksi Jaakko toteaa: "Ihmiset ja lapset oppii paremmin, kun niitä

ei käsketä [...] että ohjataan, opetellaan yhdessä." Samassa puhekatkelmassa merkityksellistyy yhdessä tekeminen ja oppiminen.

Opettajan positiossa (n = 8) mies määrittyi kasvattajaksi, jonka vastuulla on opettaa tietoja, taitoja, käytöstapoja, sivistystä sekä antaa lapselle virikkeitä. Moni isä toi esille myös oikean ja väärin opettamisen.

Aatos ottaa kunnian lasten monenlaisesta oppimisesta: "Minä opetin heille tai mahdollistin sen, että he oppi ajamaan polkupyörillä. Mä opetin heidät leikkimään piilosta ja laskemaan kymmenneen, ja opetin heidät kirjoittamaan oman nimensä. Ja hankin heille ystävät." Aatos nostaa itsensä varsin erityislaatuiseen asemaan todeten olevansa lasten oppimisen mahdollistaja. Puhe osoittaa isän olevan lähestulkoon lasten ainoa opettaja ja ystävien "hankkija".

Opettajan positiota rakennettiin myös sen kautta, mitä isä ei ole lasten kanssa saanut tehdä. Esimerkiksi Jaakko kertoo tunteikkaasti häneltä evätystä toiminnasta: "Mä oon saanu hirveän vähän opettaa tiettyjä asioita, koska ei annettu nähdä. Siis mua suunnattomasti ketuttaa, kun en oo saanut olla [läsnä] ensimmäisten askelten aikana tai pyörällä ajoa opettaa ja kaikkea tällasta." Jaakon kerroksen painopisteessä on altavastaajan aseman korostaminen ("ei annettu", "en oo saanut"), joka aiheutti miehessä katkeruutta. Isän puheen peilinä voi ajatella olevan kulttuurinen hyvä vanhemmuus, joka olettaa vanhemman ja lapsen ajankäytön olevan rajoittamatonta ja toiseksi sen, että on itsestään selvää, että vanhempi saa olla todistamassa lapsen kehityksen virstanpylväitä. Jaakko osoittaa myös hyvätapaisuutensa siinä, ettei kiroile, vaan korvaa sen sanalla "ketuttaa".

Huolipuhe

Huolipuheen kerronta piti sisällään pettynyttä, arkaa, surullista ja vihaista puhetta sekä vahvoja

kannanottoja. Useat isät kertoivat itsensä ulkopuolisiksi ja epäoikeudenmukaista kohtelua kokeneiksi. Huolipuheen funktion voi tulkita olevan kuulluksi tuleminen ja isän aseman näkyväksi tekeminen. Sanaparit "en pysty, en halua, en tiedä, en saa, en voi" kuvaavat varovaista ja heikkoa toimijuutta, joita valtaosa isistä käytti kerronnassaan. Joskus alistuminen kerrottiin lapsen hyvinvoinnin kannalta kuitenkin välttämättömäksi. Kykenemättömyys asioiden vaikuttamiseen sekä epäonnistumisen pelko toivat kielteisiä ja ristiriitaisia tunteita monen isän puheeseen. Huolipuhujat kertoivat itsensä kolmeen eri positioon: murehtijoiksi, surijoiksi ja väärinymmärretyiksi. Näistä monet isät asemoivat itsensä vanhemmaksi, jolla olisi halua, mutta ei vaihtoehtoja tai mahdollisuuksia muuttaa senhetkistä elämäntilannettaan suhteessa lapseen tai lapsiin.

Jokainen haastateltava asettui *murehtijan* positioon (n = 21), jossa tuotettiin huolen ilmaisuja suhteessa lapsen terveyteen, ystävyys- ja perhesuhteisiin, rahan riittävyyteen sekä omaan osamiseen ja jaksamiseen. Isät kertoivat pohtineensa esimerkiksi kahden kodin vaikutusta lasten henkiseen hyvinvointiin ja sitä, onko äidin luona lapsella kaikki hyvin.

Isät näyttivät olevansa varsin tietoisia omista heikkouksistaan, voimavarojensa puutteesta ja samalla isän tehtävistä, joita he eivät aina pysty syystä tai toisesta toteuttamaan. Esimerkiksi Ari toteaa:

Paljon asioita pitää tehdä vähän stressaantuneena, ei pysty ihan täysin olemaan läsnä. [...] sitten on kokenut vähän epäonnistumista sillä tavalla, että olisi voinut olla enemmänkin vielä siinä läsnä [...] Jos lapsi [...] vaikka herää päiväuniltaan ja sitten itkee siinä, ja sitten ei niinkun tajua, että mikä on ongelma. Ei pääse kartalle, niin se on sellanen tosi hämmentävä tilanne. Niin sitten se turhauttaa silleen. [...] Joskus vaan on ikävä äitiä, et sillon kokee vähän semmosta epäonnistumista. (Ari)

Ari asettuu puheessaan turhautuneeseen isyys-asettoon, jossa "ei pysty" tai "ei tajua" lapsensa hätää. Hän kuvaa myös elämäntilanteensa kuormittavuutta ja oman vanhemmuutensa kesken-eräisyyttä. Ari asettuu lähes epäonnistujaksi kertoessaan lapsen äiti-ikävästä. Myös Pentti arvioi itseään kriittisesti, jopa ankarasti, asettuessaan vertailuasetelmaan suhteessa muihin isiin:

Mä oon paljon huonompi [isä], että pitäisi olla aktiivisempi ja osallistua ehkä enemmän niin kuin kaksin olemisessa. [...] tai sit se on vaan sitä huonoa omaatuntoa, kun nyt on vähemmän sitä aikaa. Välillä tuntuu, että ei jaksaa, ei pysty tavallaan antamaan sitä mitä toinen [lapsi] haluaisi, itsekäistä syistä, ja sen tiedostaminen on niin kuin masentavaa. Että, miks [miks mä teen näin], että toinen [lapsi] pyysi niin nästisti. (Pentti)

Pentti arvioi määreellä "paljon huonompi" itsensä muita isiä passiivisemmaksi ja vähemmän osallistuvaksi. Vaikka isä antaa tekstikatkelmassa ymmärrystä itselleen pohtiessaan onko hän vain väsynyt, niin isän puheesta voi tulkita sen, että on väärin olla itsekäs – varsinkin, jos lapsi on näin hyväkäytöksinen ja kiltti. Reima puolestaan kuvaa tiedostavansa omien vanhempiensa mallin merkityksen isyyteensä:

Se on toistaiseksi heikkous, että [...] tämmöset ris-tiriititilanteet oli heidän [vanhempien] tapansa hoitaa huutamalla. Niin sitten mä oon huomannut sen, että se on tarttunut muhun itseeniikin [...] jos vähän menee alakynteen herkästi se, desibelit nousee ja se menee huutamiseksi itselläkin. Mutta sitä mä oon sitten yrittänyt hoitaa pois [...] Mut siis en mä väkivalta- n- en, enkä mitään semmosta, semmosta ei oo kyllä. (Reima)

Reiman esimerkki kertoo hänen lapsuutensa tyypillisestä vanhemmuuskulttuurista. Reima pahoittelee sitä, että "desibelien nouseminen" on "tarttunut" häneenkin, tuoden samalla esille

sen sopimattomuuden nykypäivän kasvatuskulttuuriin. Reima kertoo ponnistelevansa perinteen katkaisemiseksi todistellen, ettei ole väkivalta- n- nen. Näin isä asemoi itsensä myös vanhempiaan paremmaksi kasvattajaksi.

Murehtijoiksi asemoituneet isät olivat huolissaan siitä, miten vanhempien väliset riitaiset suhteet ja ex-puolison kielteiset puheet vaikuttavat lapsen kehitykseen sekä lapsen ja isän väliisiin suhteisiin. Esimerkiksi Teo toteaa: "lapsi puhuu, että äiti kertoo, että 'sä oot niinku paha ja tuo uusi mies on hyvä' [...] Mä oon vähän huolissani siitä, kun [äiti] tekee aivopesua lapselle". Siteeratessaan lastaan, Teo ei arvota itseään hyväksi tai pahaksi, vaan antaa kuulijalle tulkintavallan. Sen sijaan huolissaan olemisella ja "aivopesu"-termillä Teo tulee asettaneeksi moraaliset standardit vanhemmuudelle. Samalla isä tulee asettaneeksi itsensä hyvän ja äidin pahan vanhemman asemaan.

Surijan position (n = 7) puheen sisällöiksi muotoutui ikävän, tyhjyyden ja epäonnistumisen tunteet sekä harmitus siitä, että aikaa lapsen kanssa on liian vähän. *Surijan* positiota tuotettiin vahvojen tunnesanojen retoriikalla:

Se tekee paha- a- a- lapsellekin tämä ikävä ja tommonen. [...] Tapaamisriita on vienyt voimat. [...] On niin pirun kova ikävä. [...] Ja se surettaa, kun lapsella on noin paha mieli, että mitä sä sanot sille. [...] Rakastan [lapsia] enemmän kuin itse elämää. [...] Se saa mut venymään mahdottomiin sillein, että mä en pysty antamaan periksi ja hajotan itseäni joka päivä lisää. [...] Lapset on parasta mitä elämässä tapahtuu. (Jaakko)

Yllä Jaakko kertoo itsensä empaattiseksi ilmentäessään oman pahan olonsa kumpuavan lapsen kärsimyksestä. Mahdottomuuksiin venymällä mies puolestaan kuvaa jaksamisensa äärirajoja ja niiden ylittymistä. Samalla kun isä asettuu sisukkaaksi ("en pysty antamaan periksi"), hän ku-

vaa sen olevan kaksiteräinen miekka, joka myös hajottaa.

Väärinymmärretyn positiossa (n = 6) oleva kielenkäyttäjät kertoo itsensä sivuutetuksi omassa isyydessään ja tullessaan tässä petetyksi. Nämä isät kertoivat vaikutusmahdollisuuksiensa vähäisyyksistä ja yksinäisyyden nostavan päätään. Esimerkiksi Pekka kertoi näkevänsä lapsia aiempaa vähemmän, koska "arkea minulle ei ole niin kun suotu". Näin mies asettuu vanhemmuudessaan hyvin kapeaan rooliin, jossa valtaa pitävä taho määrittää isän ja lapsen yhdessäolon määrän. Aatos kertoo tilanteestaan, jossa oikeus määräsi äidin lähivanhemmaksi:

Mä koen, että mun elämäni on tyhjä ilman lapsia. En pidä siitä olotilasta. Mutta lasteni kanssa mä koen olevani täynnä elämää. [...] Mä olen ollut hyvinkin henkisesti kuormittunut, etenkin tämän oikeuden päätöksen jälkeen. Mä en ole koskaan ketään vihannut sillä tavalla kuin mä vihaan sitä tuomaria, joka aiheutti tämän tilanteen meille.

Aatos tarkastelee arkiviikkojaan kahden vastakohdan – tyhjän ja täyden – kautta. Isä asemoin itsensä "henkisesti kuormittuneeksi" asettaen syntipukiksi sekä ex-puolison että "äitiä suosineen" tuomarin, ei kuitenkaan itseään. Varsinkin sanoilla "en ole koskaan ketään vihannut sillä tavalla" isä viittaa poikkeuksellisen vahvaan tunteeseen. Myöhemmin haastattelussa isä osoittaa lukeneisuutensa ja vetoaa kehityspsykologiseen tutkimustietoon tiivistäen huolensa ytimekkäästi: "[lapsia] on äidin luona laiminlyöty, heidän kehitystarpeitaan."

Pohdinta

Vanhempien ero on usein käännekohta koko perheelle, ja sen johdosta myös vanhemmuudesta tulee moniulotteisempaa (Koster ym. 2021; Luthra & Haux 2022). Vanhemmat kohtaavat eron

jälkeen uudenlaisia haasteita, mahdollisuuksia ja rajoja, jotka pakottavat tarkastelemaan arkea ja ihmissuhteita uudesta elämäntilanteesta käsin. Suomalaisessa erotutkimuksessa on kuitenkin hyvin vähän isänäkökulmaista tutkimusta. Tässä tutkimuksessa selvitettiin diskurssianalyysin ja positiointiteorian avulla sitä, millaista isyyspuhetta eronneet isät tuottavat ja millaisiin positioihin he itsensä siinä asettavat. Tutkimuksen isät rakensivat kokonaisuutena varsin monipuolisen jäsenyyksen eron jälkeisestä isyydestä. Aineistosta löytyi kolmenlaista puhetaapaa, ja kunkin alta löytyi kolmenlaisia positioita: hoivapuhe (hellä huolehtija, turvan tuoja, kanssalleikkijä), kasvatuspuhe (sääntöjen asettaja ja roolimalli, keskustelija ja kannustaja, opettaja) sekä huolipuhe (murehtija, surija, väärinymmärretty).

Kansanvälisissä tutkimuksissa (Philip 2013; 2014) isyyden on havaittu olevan eron jälkeen haavoittuvaista. Tällöin uusi elämäntilanne ja siihen liittyvät odotukset ja velvollisuudet voivat johtaa miesten tarpeeseen vakuuttaa kykenevänsä hyvään ja arvostettuun isyyteen (myös Forsberg & Autonen-Vaaranieniemi 2019). Tämänkin tutkimuksen isät joutuivat pohtimaan lapsiinsa liittyviä vastuuta aiempaa itsenäisemmin ja rakentamaan uudenlaista käsitystä itsestään vanhempana. Isien puheesta oli tulkittavissa isyyden merkityksen vahvistuneen entistä tärkeämmäksi osaksi omaa elämää ja identiteettiä. Isät myös määrittelivät itsensä "hyvän isyyden" kriteerien valossa vanhemmuudessaan pärjääviksi, lapsen tarpeet huomioiviksi, rakastaviksi, hoivaaviksi ja kasvataviksi isiksi, jotka eivät myöskään pelkää osoittaa haavoittuvuuttaan (Elke Graf & Wojnicka 2021; Elliott 2016; Scheibling 2020b).

Hoivapuheen voi ajatella ilmentävän miesten halua vahvaan sitoutumiseen ja omistautumiseen isyydelle: pyrkimystä isän ja lapsen vastuoroiseen, lämpimään suhteeseen sekä vastuun ottamista lapsen kaikinpuolisesta hyvinvoinnista

(Eerola 2015; Faircloth 2014; Mykkänen 2013; Mykkänen & Eerola 2014; Palkovitz 2019). Monen isän puhe täyttyikin tunnepitoisista kuvauksista, kuten sylistä ja hellyydestä, jollaisiksi hoivan käsitettä on pitkälti luonnehdittukin (Tronto 1993). Hoivapuheeseen liitettiin myös metatason ajattelua ja lapsen mielessä pitämistä silloinkin, kun lapsi ei ole isän kanssa (ks. myös Joshi 2021). Vaikka tuloksia leimasi vahva hoivapuhe, niin osa miehistä asetui puheessaan perinteisemmän isyyden ja sukupuoliroolien kannattajaksi, jollaisiksi esimerkiksi sääntöjen korostaminen ja "miehen mallin" antaminen usein mielletään (ks. myös Connell 2005; Eerola & Mykkänen 2015). Isien kasvatuspuheessa tuli myös vahvasti esille lapsilähtöisyys ja se, että isien moraalisiin ei kuulu rankaisu eikä lapsen pakottaminen toimimaan tai tuntemaan tietyllä tavalla.

Suomalaisessa vanhemmuustutkimuksessa on tarkasteltu vain vähän sitä, millaisten asioiden kanssa isät ja varsinkin eroisat kamppailevat. Tässä tutkimuksessa isät asemoituivat puheessaan murehtijoiksi, surijoiksi ja väärinymmärretyiksi. Isät kertoivat surevansa eritoten sitä, että aikaa lasten kanssa ei eron jälkeen ollut riittävästi (myös Böök & Terävä 2022). Ajankäyttöön liittyvää huolta toivat esille myös perhetutkijat Cano ja Gracia (2022), joiden mukaan äideillä on usein eron jälkeen moninkertaisesti isää enemmän aikaa lasten kanssa.

Isät tuottivat kerronnassaan myös kritiikkiä itseään kohtaan, esimerkiksi kieltäytyminen lapsen leikkikutsusta väsymystä valitellen kuvattiin itsekkääksi teoksi. Isät kuvasivat huolta myös siitä, että joutuisivat lapsen äidin tai viranomaisten taholta ulkokehälle lapsen elämässä. Tämän kerrottiin aiheuttavan ulkopuolisuuden, vihan ja epäoikeudenmukaisuuden tunteita. Yhdeksi suurimmaksi peloksi kerrottiin leimautuminen huonoksi isäksi tai isä-lapsisuhteen oheneminen (myös Kalmijn 2020).

Tämän aineiston isien huolipuheen kautta pääsee kurkistamaan sekä eronneiden miesten kerrontaan omista kokemuksistaan että vanhemmuuden tasa-arvoihanteiden taakse 2020-luvulla. Tulosten pohjalta näyttää siltä, että isien vanhemmuustaitoja ei pidetä itsestään selvinä ja miehet joutuvat perustelemaan omia kykyjään, tarpeitaan ja toiveitaan toteuttaa eron jälkeistä isyyttään. Tällaiset vaateet perusteluille voivat näyttäytyä yksilötasolla miehen isyystaitojen kyseenalaistamisena, kun taas yhteiskunnallisella tasolla niiden voi ajatella rakentavan isyyden moraalisia kelpoisuusvaatimuksia. Onkin viitteitä siitä, että vanhempien kamppaillessa vastuun ja ajankäytön kysymyksistä lasten suhteen, isien asema vanhemmuudessa on – erityisesti konfliktituneissa eroissa – usein äitejä hauraampi (ks. myös Elke Graf & Wojnicka. 2021; Köppen ym. 2018). Lapsella on kuitenkin oikeus luoda turvallinen suhde kumpaankin vanhempaan ja kummallakin vanhemmalla tulisi olla mahdollisuus rakentaa itsenäinen suhde lapseensa ja kartuttaa vanhemmuustaitojaan lapsen hyvinvointia ja etua silmällä pitäen.

Miesten puhe isyyteensä sitoutumisesta näyttäyty monin paikoin vahvana, vaikka eron jälkeinen isyys ei tämän tutkimuksen valossa näyttäydäkään mutkattomana isyyden muotona. Tästä huolimatta tai juuri tämän vuoksi voi eron jälkeinen isyys johtaa Philipin (2013) mukaan parhaimmillaan miehen henkilökohtaiseen, sosiaaliseen ja emotionaaliseen kasvuun. Tämän tutkimuksen isien kerronnassa olikin viitteitä siitä, että ero lastensa äidistä ja lasten menettämisen uhka saattoi sysätä miehet entistä tietoisempaan ja tavoitteellisempaan isyyteen (myös Joshi 2021; Kalmijn 2015) ja pyrkimykseen lapsen parhaasta (myös Böök & Terävä 2022).

Erilaisista asumis- tai huoltajuustaustoista huolimatta haastatellut isät asettuivat varsin tasaisesti eri puhetapoihin ja positioihin. Esimerkiksi ky-

sinhuoltajaisät ja ne, jotka eivät olleet nähneet lapsiaan aikoihin, eivät juurikaan eronneet isyyspuheessaan toisistaan. Kuitenkin vuoroviikko- ja yksinhuoltajaisien kohdalla näkyi vahva asemoituminen hoivapuheen hellän huolehtijan positioon, mikä voi kertoa arkisten käytäntöjen painottumisesta.

Positioita sekä tuotettiin että vaihdettiin tilanteen mukaan. Esimerkiksi jokainen isä asettui huolipuheen murehtijaksi, mutta vain vähemmistö väärinymmärretyin asemaan. Positioiden välillä oli myös kevyttä hyppelyä: Esimerkiksi opettajan roolissa viihtyvä isä siirtyi helpontuntuisesti hoivaajan tai keskustelijan asemaan ja päinvastoin. Tässä onkin nähtävissä isyyden laaja-alaisuus ja moniroolisuus. Eronneet isät näyttäytyvätkin puheessaan varsinaisiksi vanhemmuuden moniottelijoiksi, jollaisiksi äidit on jo pitkään mielletty.

Monet tämän tutkimuksen isät reflektoivat avoimesti ja syvästi isyyttään. Tämä voi osittain johtua tutkimukseen valikoituneiden isien tuen saamisen harjaantuneisuudesta. Tutkimushaastatteluun liittyy myös aina kysymys vastaamisen sosiaalisesta suotavuudesta, joka voi tuottaa yleisesti hyväksytyjä lausumia (Bergen & Labonté 2020).

Tutkimuksen luotettavuutta ja yleistettävyyttä arvioitaessa on huomioitava, että haastatteluaineisto koostuu vain tuen piirissä olevista isistä. Koska tarkoituksena oli saada kokonaiskuva eronneen miehen isyydestä, tarkoitti se myös valintaa sen suhteen, mitä analysoidaan. Moninaisuuden ja tutkimusasetelmällisen laajuuden kääntöpuolena voidaan ajatella olevan tulosten pinnallisuus, kun esimerkiksi yksittäistä puhetapaa tai positiota ei pääse tarkastelemaan syväluotaavammin. Jatkoa tarvitaan enemmän monimenetelmäistä tutkimusta sekä eron jälkeisestä vanhemmuudesta että lapsista ja lapsuudesta.

Luotettavuutta puolestaan vahvistaa se, että kyseessä on eri aineistojen yhdistelmä ja eri haastattelijat. Näin ollen esimerkiksi saman haastattelijan tekemät tulokset tai haastattelumaneerit eivät siirry eteenpäin. Tutkimusaineisto edustaa myös varsin hyvin erilaisista sosioekonomisesta taustoista tulevia isiä, eikä ole taustoiltaan keskiluokkaan kallellaan, kuten vanhemmuustutkimuksissa usein tapahtuu.

On selvää, että eron jälkeistä vanhemmuutta tulee tukea ja lapsen oikeus kumpaankin vanhempaan turvata, ellei sen katsota vahingoittavan lasta. Tämän tutkimuksen tulokset voivat toivottavasti osaltaan auttaa niin isiä kuin perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia havaitsemaan miesten isyysajattelun moniäänisyyden ja tukemaan kokonaisvaltaisesti ja oikea-aikaisesti niin lapsia kuin vanhempia.

Kiitokset

Kiitän niin Ensi ja turvakotien liiton työntekijöitä kuin kollegoitani dosentti Petteri Eerolaa (JY) ja dosentti Marja Leena Böökiä (JY) hankeyhteistyöstä ja yhteisen aineiston tuottamisesta.

Kirjallisuus

- ANDREASSON, JESPER & THOMAS JOHANSSON. 2019. "Becoming a Half-Time Parent: Fatherhood After Divorce." *Journal of Family Studies* 25:1, 2–17.
- BAUSERMAN, ROBERT. 2012. "A Meta-Analysis of Parental Satisfaction, Adjustment, and Conflict in Joint Custody and Sole Custody Following Divorce." *Journal of Divorce & Remarriage* 53:6, 464–488.
- BERGEN, NICOLE & RONALD LABONTÉ. 2020. "Everything Is Perfect, and We Have No Problems': Detecting and Limiting Social Desirability Bias in Qualitative Research." *Qualitative Health Research* 30:5, 783–792.
- BOKKER, LON PAUL & ROY C. FARLEY & WILLIAM BAILEY. 2006. "The Relationship Between Custodial Status and Emotional Well-Being Among Recently Divorced Fathers." *Journal of Divorce & Remarriage* 44:3–4, 83–98.
- BURR, VIVIENN. 2015. *Social Constructionism*. Lontoo: Routledge.

- BÖÖK, MARJA LEENA & JOHANNA TERÄVÄ. 2022. "Yhteistyövanhemmuus - sehän ois aivan mahtavaa, jos se toimisi!" - eronneiden isien ja äitien puhetta yhteistyöstä ja vanhemmuudesta." *Kasvun tuki* 1:22, 15–23.
- CANO, TOMAS & PABLO GRACIA. 2022. "The Gendered Effects of Divorce on Mothers' and Fathers' Time with Children and Children's Developmental Activities: A Longitudinal Study." *European Journal of Population* 38:1, 1277–1313.
- CLEARY, ANNE. 2022. "Emotional Constraint, Father-Son Relationships, and Men's Wellbeing." *Frontiers in Sociology* 13:7, 1–13.
- CONNELL R.W. 2005. *Masculinities*. 2. Berkeley: University of California Press.
- EROLA, PETTERI. 2015. *Responsible Fatherhood: A Narrative Approach*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- EROLA, PETTERI & JOHANNA MYKKÄNEN. 2015. "Paternal Masculinities in Early Fatherhood: Dominant and Counter Narratives by Finnish First-Time Fathers." *Journal of Family Issues* 36:12, 1674–1701.
- EROLA, PETTERI, JOHANNA NÄRVI, JOHANNA TERÄVÄ & KATJA REPO. 2021. "Negotiating Parenting Practices: the Arguments and Justifications of Finnish Couples." *Families, Relationships and Societies* 10:1, 119–135.
- ELKE GRAF, TATJANA & KATARZYNA WOJNICKA. 2021. "Post-Separation Fatherhood Narratives in Germany and Sweden: Between Caring and Protective Masculinities." *Journal of Family Studies* 29:3, 1022–1042.
- ELLIOTT, KARLA. 2016. "Caring Masculinities: Theorizing an Emerging Concept". *Men and Masculinities* 19:3, 240–259.
- EUROSTAT 2020. EU Crude Divorce Rate on the Rise. Luxembourg: Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20200710-1> (Luettu 1.12.2023.)
- FAIRCLOTH, CHARLOTTE. 2014. "Intensive Parenting and the Expansion of Parenting." Teoksessa *Parenting Culture Studies*, toim. Ellie Lee, Jennie Bristow, Charlotte Faircloth & Jan Macvarish. Lontoo: Palgrave Macmillan, 25–50.
- FORSBERG, HANNELE & LEENA AUTONEN-VAARANIEMI. 2019. "Moral Orientations to Post-Divorce Fatherhood: Examining Finnish Men's Descriptive Practices." *Families, Relationships and Societies* 8:1, 23–36.
- GEERTZ, CLIFFORD. 1973. "Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture." Teoksessa *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, toim. Clifford Geertz. New York: Basic Books, 3–30.
- GRUNOW, DANIELA, KATJA BEGALL & SANDRA BUCHLER. 2018. "Gender Ideologies in Europe: A Multidimensional Framework." *Journal of Marriage and Family* 80:1, 42–60.
- GRÄTZ, MICHAEL. 2017. "Does Separation Really Lead Fathers and Mothers to be Less Involved in their Children's Lives?" *European Sociological Review* 33:4, 551–562.
- HAKOVIRTA, MIA, & GUDNÝ BJÖRK EYDAL. 2020. "Shared Care and Child Maintenance Policies in Nordic Countries." *International Journal of Law, Policy and the Family* 34:1, 43–59.
- HARRÉ, ROM & LUK VAN LANGENHOVE. 1999. *Positioning theory. Moral contexts of intentional action*. Oxford: Blackwell.
- HAUX, TINA & LUCINDA PLATT. 2021. "Fathers' Involvement with Their Children Before and After Separation." *European Journal of Population* 37:1, 151–177.
- HYVÄRINEN, MATTI, MARI HATAVARA & HANNA RAUTAJOKI. 2019. "Kerronta, aseointi ja haastattelun analyysi." *Sosiologia* 56:1, 6–25.
- JOHANSSON, THOMAS. 2003. "Fathers – The Solution or Part of the Problem? Single Mothers, Their Sons and Social Work." Teoksessa *Among Men. Moulding Masculinities*, toim. Søren Ervø & Thomas Johansson. Aldershot: Ashgate, 312–322.
- JOSHI, MEGHANA. 2021. "I Do Not Want to be a Weekend Papa': The Demographic 'Crisis', Active Fatherhood, and Emergent Caring Masculinities in Berlin." *Journal of Family Issues* 42:5, 883–907.
- KALMIJN, MATTHIJS. 2015. "Relationships Between Fathers and Adult Children: The Cumulative Effects of Divorce and Repartnering." *Journal of Family Issues* 36:6, 737–759.
- KALMIJN, MATTHIJS. 2020. "Feelings of Guilt in the Family: The Case of Divorced Parents." Teoksessa *Divorce in Europe: European Studies of Population*, toim. Dimitri Mortelmans. Cham: Springer, 271–289.
- KAPLAN, DANNY & EFRAT KNOLL. 2019. "A Cultural Model of Parenthood as Engineering: How Caregiving Fathers Construct a Gender-Neutral View of the Parent Role." *Journal of Family Issues* 40:3, 363–389.
- KOSTER, TARA & TERESA CASTRO-MARTÍN. 2021. "Are Separated Fathers Less or More Involved in Childrearing than Partnered Fathers?" *European Journal of Population* 37:4, 933–957.
- KOSTER, TARA, ANNE-RIGT POORTMAN, TANJA VAN DER LIPPE & PAULINE KLEINGELD. 2021. "Parenting in Postdivorce Families: The Influence of Residence, Repartnering, and Gender." *Journal of Marriage and Family* 83:2, 498–515.
- KÖPPEN, KATJA, MICHAELA KREYENFELD & HEIKE TRAPPE. 2018. "Loose Ties? Determinants of Father-Child Contact after Separation in Germany." *Journal of Marriage and Family* 80:5, 1163–1175.
- LAMB, MICHAEL E., JOSEPH H. PLECK, ERIC CHARNOV & JAMES LEVINE. 1987. "A Biosocial Perspective on Paternal Behavior and Involvement." Teoksessa *Parenting Across the Lifespan: Biosocial Dimensions*, toim. Jane B. Lancaster, Jeanna J. Altmann, Alice S. Rossi & Lonnie R. Sherrod. New York: Routledge, 111–142.

- LAMB, MICHAEL E. 2000. "The History of Research on Father Involvement." *Marriage & Family Review* 29:2-3, 23-42.
- LUTHRA, RENEE REICHL & TINA HAUX. 2022. "The Mental Load in Separated Families." *Journal of Family Research* 34:2, 669-696.
- LÄHTEENMÄKI, MARKO. 2021. *Keneen tukeutua isäksi tultua?: Pikittäistutkimus isien ensisijaisista tuen lähteistä ja vertaistuen tarpeesta lapsen ensimmäisinä ikävuosina*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- MARSIGLIO, WILLIAM & KEVIN ROY. 2012. *Nurturing Dads: Social Initiatives for Contemporary Fatherhood*. New York: Russell Sage Foundation.
- MASLAUSKAITĖ, AUŠRA & ARTŪRAS TEREŠKINAS. 2020. "Quality of Non-Resident Father-Child Relationships: Between 'Caring for' and 'Caring About'." Teoksessa *Divorce in Europe. European Studies of Population*, toim. Dimitri Mortelmans. Cham: Springer, 291-311.
- MYKKÄNEN, JOHANNA. 2014. "Isäksi tulon monet polut." Teoksessa *Isän kokemus*, toim. Petteri Eerola & Johanna Mykkänen. Helsinki: Gaudeamus, 32-48.
- MYKKÄNEN, JOHANNA & PETTERI EEROLA. 2013. "Isyyteen sitoutuminen ja isän vastuu esikoisisien kertomana." *Kasvatus* 11, 17-29.
- PALKOVITZ, ROB. 2019. "Expanding Our Focus from Father Involvement to Father-Child Relationship Quality." *Journal of Family Theory & Review* 11:4, 576-591.
- PELKONEN, TARJA. 2023. *Isyys lastensuojelun sijaishuollon institutionaalisisä kontekstissä*. Väitöskirja Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- PLECK, JOSEPH H. 2010. "Paternal Involvement: Revised Conceptualization and Theoretical Linkages with Child Outcomes." Teoksessa *The Role of the Father in Child Development*, toim. Michael E. Lamb. Oak Brook: John Wiley & Sons, 58-93.
- PHILIP, GEORGIA. 2013. "Relationality and Moral Reasoning in *Accounts of Fathering After Separation or Divorce: Care, Gender and Working at 'Fairness'*." *Families, Relationships and Societies* 2:3, 409-424.
- PHILIP, GEORGIA. 2014. "Fathering After Separation or Divorce: Navigating Domestic, Public and Moral Spaces." *Families, Relationships and Societies* 3:2, 219-233.
- POTTER, JONATHAN & MARGARETH WETHERELL. 1987. *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. New York: Sage.
- RANSON, GILLIAN. 2015. *Fathering, Masculinity and the Embodiment of Care*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- SCHEIBLING, CASEY. 2020a. "Doing Fatherhood Online: Men's Parental Identities, Experiences, and Ideologies on Social Media." *Symbolic Interaction* 43:3, 472-492.
- SCHEIBLING, CASEY. 2020b. "'Real Heroes Care': How Dad Bloggers Are Reconstructing Fatherhood and Masculinities." *Men and Masculinities* 23:1, 3-19.
- STEINBACH, ANJA. 2018. "Children's and Parents' Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review." *Family Process* 58:2, 353-369.
- STENFORS, TERESE, ANU KAJAMAA & DEIDRE BENNETT. 2020. "How to Assess the Quality of Qualitative Research." *The Clinical Teacher* 17:6, 596-599.
- SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT). 2021. *Lapsen elatus ja huolto sekä vanhemmuuden selvittäminen 2021*. Tilastoraportti 23/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/perheoikeudellisetpalvelut> (Luettu 1.12.2023.)
- SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT). 2020-2021. *Ajankäyttö 2020-21*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tilasto/akay> (Luettu 1.12.2023.)
- TRONTO, JOAN. 1993. *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*. New York: Routledge.
- TÖRRÖNEN, JUUKA. 2000. "Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa." *Sosiologia* 37:3, 243-255.
- YK:N YLEISSOPIMUS LAPSEN OIKEUKSISTA 60/1991, artikla 7.
- ZARTLER, ULRIKE. 2021. "Children and Parents After Separation". Teoksessa *Research Handbook on the Sociology of the Family*, toim. Nobert F. Schneider, & Michaela Kreyenfeld. Cheltenham: Edward Elgar, 300-313.